

LIBRIS

We know
books

BUZZY JACKSON

**FATA
CU PĂRUL
ROȘU**

Traducere din limba engleză și note
MIHAELA-MAGDALENA DUMITRU

LITERA

București

CUPRINS

<i>Notă istorică</i>	9
Prolog: 1945, <i>Închisoarea Amstelveenseweg, Amsterdam</i>	11
Partea întâi: OZO. 1940-1943, <i>Amsterdam</i>	13
Partea a doua: RVV. 1943-1944, <i>Haarlem</i>	131
Partea a treia: Iarna foametei. 1944-1945, <i>Haarlem</i>	399
Partea a patra: Dunele. <i>Martie-aprilie 1945, Haarlem, Amsterdam, Bloemendaal</i>	469
Epilog.....	533
<i>Nota autoarei</i>	548
<i>Mulțumiri</i>	551
<i>Note</i>	554

1

1940, toamna

N-am fost întotdeauna un copil singur la părinți.

Stând pe marginea chiuvetei ciobite din fața mea, pasărea de argint așteaptă, înghețată în zbor, o siluetă ca un bombardier cu cele două aripi întinse și cu coada involburată într-o spirală cochetă. O rândunică. Ultima oară, o purtasem la un concert. În urmă cu câteva luni.

Era vorba despre broșa lui Annie, desigur. Tata i-a dăruit-o după ce zburase rândunica ei adevărată. Eram mică pe atunci, aveam vreo patru ani, prin urmare Annie avea nouă. Era după miezul nopții și dormeam atunci când Annie m-a înghiontit în braț.

-Johanna, uite!

Ținând o lumânare într-o mână, ea arăta cu cealaltă spre podea, lângă patul pe care-l împărțeam. Acolo se afla o pasăre mică, una cu pene maro și cenușii, cu capul aplecat într-o parte ca să ne privească, ascultând, parcă, vorbele lui Annie. A piuit. Eu am icnit, iar Annie m-a oprit, fluturând din mână.

-Șștt!

-Las-o să zboare afară pe fereastră! am spus eu.

-Am încercat, a răspuns ea. Dar a intrat din nou!

N-o credeam. Uitându-mă peste umărul surorii mele, am văzut cum ghemul de puf a făcut câțiva pași țațoși, legănându-se, cu gheruțele stârnind un zgomot ca de șoaptă pe scândurile podelei. În cele din urmă, a zburat spre fereastra deschisă și s-a avântat dincolo de ea.

- Vezi? A plecat! am spus eu.

Dar după o jumătate de secundă, pasărea s-a întors la fereastră și a fâlfâit din aripi în fața ei, zburând în zigzag și strecurându-se din nou în încăpere, după care a aterizat și a țopăit până la locul său de pe podea, lângă patul nostru. A piuit iarăși la noi.

- Ce facem cu ea? am întrebat eu.

- O păstrăm, a spus Annie.

Ea găsea mereu răspunsurile.

Și am păstrat-o, o vreme. În cele din urmă, după ce vrabia a plecat de tot, tata i-a dăruit lui Annie o broșă de argint în formă de pasăre, rămasă de la *oma* noastră. Am fost invidioasă, dar înțelegeam de ce: Annie avea energia unei vrăbii, aceeași inteligență și aceeași curiozitate. Se spunea că și *oma* fusese la fel. După câteva luni, tata mi-a dăruit și mie o broșă: o vulpiță de argint. Era nouă-nouță. El mi-a spus:

- *Mijn kleine vos!* Mica mea vulpe! Asta e pentru tine.

- Dar eu n-am găsit o vulpe, am răspuns, derutată.

Annie a găsit o pasăre!

El a râs.

- E datorită părului tău roșcat, prostuțol!

M-a ridicat în brațe și și-a îngropat fața în buclele mele.

Era prima oară când am înțeles că exista o diferență între felul în care mă cunoșteam eu pe dinlăuntru și cel în care mă vedeau alții.

„Pune-ți naibii broșa odată!“

Am luat vrăbiuța de pe marginea chiuvetei și i-am trecut acul prin gulerul paltonului meu de lână groasă, înțepându-mă la degetul mare de îndată ce acul a pătruns pe partea cealaltă.

– Fir-ar să fie!

– Uite, de asta sunt avertizate tinerele nevinovate despre pericolele marelui oraș! a spus Nellie. A ajuns deja să înjure ca un pirat!

Ea și Eva au intrat grăbite, râzând, pe ușa mansardei pe care o împărțeam.

– Fir-ar să fie! am repetat eu.

Încercasem să-mi scot broșa cu degetul însângerat, iar acum lâna de culoarea caramelului era pătată. Am băgat gulerul sub robinet.

– Ia lasă-mă pe minel a spus Eva, mămica grupului nostru.

Noi trei fuseserăm la școală împreună, la Haarlem, deși pe atunci nu eram apropiate. Mă aleseseră fiindcă mă știau: fata timidă care făcea toate exercițiile suplimentare date de profesori; fata care purta două pulovere într-o zi de primăvară fiindcă mama ei era convinsă că altminteri avea să moară dintr-o banală răceală. Nu eram genul care să facă probleme cuiva.

– Vai de mine, de unde a apărut minunăția asta? a întrebat Nellie ridicând broșa, care a sclipit în lumina slabă. E frumoasă!

– De la sora mea, am răspuns eu, smulgându-i-o din mână. Mersi, trebuie să plec, am întârziat!

– Scuze! a făcut Nellie.

– Nu-i nimic, doar că sunt în întârziere! am spus eu, deja ajunsă pe coridor și îndreptându-mă spre scara îngustă pe care trebuia s-o cobor.

Îmi simțeam obraji arzând, iar genele mi se umeziseră. Annie era moartă de treisprezece ani. Rândunica asta nenorocită!

Mă pricepeam de minune să fiu un nimeni. Exersam de ani întregi. Așa că în seara aceea mi-am ocupat locul în marea sală de bal a universității, acolo unde mă simțeam cel mai bine: în capătul îndepărtat al încăperii. Ca să am ceva de făcut cu mâinile, am avut grijă să accept un pahar de sifon care mi se oferise. Am luat câte o înghițitură din el în timp ce sala se umplea de studenți, iar conversațiile lor zumzăiau în jurul meu. Fetele din comitetul de recepție al AVSV, Asociația Studentelor din Amsterdam, stăteau îngrămădite la intrare, îmbrăcate în rochii colorate și vorbind cu glasuri melodioase. Îi întâmpinau pe toți cei care intrau, mai ales pe băieți, care le atingeau cu brațele și cu umerii în timp ce stăteau de vorbă cu ele. Pe câte unii, fetele îi îmbrățișau și-i sărutau pe obraji. Oare cum era să fii atât de relaxată în prezența băieților? Ar fi trebuit să le spun „bărbați“? Păreau atât de copilăroși!

- Scuze! a spus unul dintre ei, un student care s-a lovit cu spatele de mine în timp ce-și căuta tovarășii.

- Te scuz! am răspuns eu.

Ca niște bebeluși gigantici, acești tineri călcau în picioare lumea din jurul lor.

- Îmi dai un foc?

Am tresărit, enervată. Dar era o tânără de vârsta mea.

- N-am vrut să te sperii! a adăugat ea.

Era mai înaltă decât mine cu câțiva centimetri, ceea ce însemna că avea un metru șaptezeci, dar prezența ei era atât de distinsă, încât părea și mai înaltă. Părul lucios îi cădea în valuri peste umerii goi, iar negrul lui ca de miez de noapte contrasta cu cerul azuriu al rochiei

cu crinolină. Ochii ei aveau culoarea chihlimbarului, cu gene lungi, arcuite, și cu o privire surprinzător de inocentă. Buzele îi erau rujate într-un roz corai tropical. Arăta ca o vedetă de cinema. Eu purtam o fustă bej și o bluză albă, simplă, așa că eram surprinsă că mă remarcase. Ea continua să zâmbească. Apoi a clipit.

- Îmi pare rău, n-am! am răspuns.

Chiar îmi părea rău, fiindcă nu voiam să se îndepărteze chiar în acel moment. Încercasem să fumez, dar fumul de țigară mă făcea să tușesc. Însă acum mi-am spus că trebuia să încerc din nou. Fumatul ar fi putut să mă ajute în astfel de clipe.

- Ce n-ai? Un foc? a întrebat ea. Sau o țigară?

- Vreună! am răspuns eu, iar apoi m-am corectat.
Nici una!

A răs, scoțând un chicot melodios și prietenos, deloc răutăcios.

- Philine! Aici!

I-a făcut semn cu mâna unei alte fete, care își croia drum prin mulțime. Această nouă fată, Philine, era un pic mai înaltă decât mine și o prezență ceva mai puțin spectaculoasă decât prietena ei. Era frumoasă, dar într-un fel mai pământesc. Păr șaten, ochi căprui, un zâmbet relaxat. Rochia ei părea să fi fost strâmtată și tivul desfăcut de câteva ori, după modă. La fel se întâmplase și cu fusta mea. Asemenea prietenei sale, Philine avea o atitudine dezinvoltă. Mi le imaginam pe amândouă pe un ecran de cinematograf. Eu, pe de altă parte, puteam să dau oricând probă pentru rolul prietenei urâte dar inteligente a eroinei. Fata cu capul pe umeri.

- De ce te ascunzi aici, Sonja? a întrebat-o Philine pe prietena ei. Încerci să scapi de pețitori?

- Cam așa ceva, a răspuns Sonja. Credeam că membrele AVSV trebuie să-și poarte de grijă unele altora, dar fata asta nu vrea să-mi dea un foc.

Mi-a făcut cu ochiul. Fața mi s-a îmbujorat de rușine. Aveam douăzeci de ani; ar fi trebuit să învăț să fumez până la vârsta asta.

Philine mi-a zâmbit.

- Eu sunt Philine! Cum te cheamă?

- Hannie! am răspuns, surprinzându-mă și pe mine.

Până atunci, toată lumea îmi spunea „Johanna“ sau „Jo“, dar cu un an în urmă, pe vremea când începusem cursurile la Universitatea din Amsterdam, mă bătuse gândul să-mi iau alt nume. Până acum nu încercasem. Numele acela părea prețios. Prea îndrăzneț. Și nu eram sigură că-mi câștigasem dreptul să mă gândesc la mine ca la o altă persoană.

- Hannie! a repetat Philine, acceptând numele meu fără urmă de surprindere.

Așa cum ar fi făcut-o oricine. Mama îmi spusese întotdeauna că gândeam prea mult.

Philine a dat mâna cu mine.

- Pe Prințesa Sonja ai cunoscut-o deja. Nu-i o prințesă adevărată, a adăugat Philine în clipa în care am făcut ochii mari, iar apoi a zâmbit și mi-a strâns mâna între mâinile ei.

- Ei, după mamă, sunt rudă cu Habsburgii! a spus Sonja cu o urmă de mândrie în glas.

- O să cred asta atunci când o să te măriți cu un prinț! a exclamat Philine. Dar tu? Ești și tu prințesă? Sau o banală studentă la Drept, ca noi?

Le-am zâmbit, fericită. Erau atât de inteligente, de frumoase și debordau de energie, iar eu doream cu disperare să continui să vorbesc cu ele! Sperasem ca la universitate să-mi fac mai mulți prieteni decât

avusesem în liceu, dar repetam aceleași greșeli, refuzând invitații la cafea sub pretextul că aveam prea multe teme de făcut. N-aveam mai multe decât ceilalți, dar gândul de a mă întâlni cu străini îmi făcea palmele să asude. Și acum îmi erau umede. Nu mă aflam la acea petrecere decât fiindcă jurasem la începutul săptămânii să mă duc acolo și să stau măcar treizeci de minute. Mai aveam opt.

-Nu sunt decât o banală studentă la Drept! am răspuns, simțindu-mă ceva mai relaxată în prezența solară a celor două, ceea ce era un lucru neobișnuit pentru mine. Sunt din Haarlem, am adăugat.

-Minunat! a exclamat Philine.

-N-am fost niciodată acolo, a spus Sonja.

-Sonja! a certat-o Philine.

-Ce-i?

-Ai călătorit la Paris și la Roma, dar n-ai fost niciodată la Haarlem? E la zece mile depărtare de aici!

-Ei, bine, Parisul are Luvrul, iar Roma are Colosseumul. Haarlemul ce are?

-Sonja! a exclamat Philine, lovind-o peste mână.

-Scuze, scuze! a răspuns Sonja, întorcându-se spre mine. Sunt sigură că e minunat. Mă duc acolo în weekendul ăsta.

-Ba n-o să te duci! a spus Philine, întorcându-se spre mine. Înțelegi acum de ce o numim „Prințesa“.

-Prințesa? ne-a întrerupt discuția un glas jos, atunci când un băiat înalt și blond, îmbrăcat într-un costum bleumarin, s-a apropiat de noi. Sonja, iată-te! Te căutam!

Cu părul frumos pieptănat și afixând un zâmbet încrezător, era tipul de bărbat chipeș care mă neliniștea. Prea frumos. Prea sigur de sine. Evitam astfel de bărbați,

fiindcă ce aş fi avut de vorbit cu ei? Din fericire, în prezența Sonjei, eu și Philine păream invizibile.

- Piet! Ce mai faci? a strigat Sonja, punându-și brațele elegante în jurul lui, în același fel nonșalant și totuși cochet pe care-l perfecționaseră fetele din comitetul de recepție.

Părea atât de naturală!

Liniile pătrate ale bărbiei lui Piet s-au îndulcit, fiindcă pe fața lui a apărut un zâmbet larg, relaxat și fericit, precum cel al unui băiețel care vedea cum sosea tortul de ziua lui.

- Te-am așteptat ieri la bibliotecă! a spus el.

- Da?

Sonja i-a șoptit ceva la ureche, iar ochii lui s-au mărit de încântare. Am încercat să-mi închipui ce vorbe care să aibă un asemenea efect ar fi putut spune ea, dar n-am găsit nimic. Sonja s-a desprins din brațele lui și ne-a prezentat.

- Piet, o știi pe Philine!

El a dat din cap, a luat mâna lui Philine și a sărutat-o cu un formalism exagerat. Ea a făcut o reverență, intrând în joc.

- Iar ea e prietena noastră, Hannah.

- Hannie, a corectat-o Philine.

- Hanniel

Piet s-a întins spre mâna mea, dar eu mi-am smuls-o, temându-mă ca nu cumva să mi-o sărute. Piet a părut stingherit.

- Îmi pare rău! a spus el, uitându-se spre Sonja, ca să vadă dacă o jignise.

- Nu, mie îmi pare! am spus eu, jenată și enervată din cauza reacției mele.

- Ce i-ai făcut sărmanei fete? a întrebat Sonja, tachinându-l.

Știam că era doar o glumă, dar tot am simțit o împunsătură de satisfacție văzând-o cum mă apăra.

- Știi, Piet, tocmai urma să plecăm, a spus Sonja. Dar mă bucur că te-am văzut!

L-a sărutat pe obraz, lăsându-i pe piele o urmă ca un boboc de trandafir roz, perfect, iar apoi ne-a apucat pe mine și pe Philine de câte o mână.

- Trebuie să ajungem acasă la Hannie, a spus ea, trăgându-ne spre ieșire. Mâine e o zi mare! O să fie primită de regină.

Pe fața lui Piet s-a văzut cum îi pieria încrederea în sine.

- Dar dansul abia a început! a spus el.

- Știu, dar..., a răspuns Sonja, mărind pasul de parcă ar fi fost atrasă, împotriva propriei voințe, de forța de gravitație a ușii, ... e vorba de regină!

I-a trimis o beza și pe noi ne-a tras după ea pe lângă fetele de la AVSV care străjuiau intrarea și care au privit-o deloc întristate să vadă că pleca mica vedetă.

- Paltoanele! a spus Philine, întorcându-se și trăgându-ne după ea cu o mișcare de parcă ar fi pocnit dintr-un bici.

Sonja a scos un chiot, iar eu am patinat pe podeaua acoperită cu plăci de gresie, în direcția garderobei. Ne-am repezit spre ieșire și apoi am ajuns în curtea interioară, unde ne-am oprit în cele din urmă, râzând de aventura noastră prostească.

- Cine era? a întrebat Philine.

Sonja și-a dat ochii peste cap.

- Pieter Hauer. Îl evit de câteva săptămâni.

- Pare drăguț, a spus Philine. Și chipeș.

Sonja s-a uitat la mine.

- Cum ți s-a părut?

Am încercat să găsesc ceva inteligent de spus despre curtezanul ei, dar n-am reușit. Era mai simplu să spun adevărul.

- Nu mi-a prea plăcut.

- Așa! a făcut Sonja, îmbrățișându-mă. Știam eu că ești o fată bună, a adăugat ea. Chiar dacă nu mi-ai dat un foc.

- Ce-i aia? a întrebat Philine, privindu-mă cum mă chinuiam să-mi îmbrac paltonul, pe care prinsesem broșa lui Annie. E frumoasă, a spus ea, aplecându-se. E un graur?

- O vrabie, am explicat eu.

- La fel ca tine! a spus Sonja aruncându-mi un zâmbet generos, blând și hotărât. Vezi, despre asta vorbeam zilele trecute, i s-a adresat ea lui Philine. M-am plictisit de astfel de petreceri. Trebuie să ne lărgim cercul de prieteni. Tocmai spuneam lucrul ăsta! Și apoi a apărut Hannie. Ca o vrăbiuță!

Stăteam între ele, mută de uluire, dar simțindu-mă încurajată. Sonja mi-a mângâiat o buclă.

- Aș da orice ca să am un păr ca al tău!

- Ca al meu?!

Mi-am dus o mână la cap și am tras de o șuviță din părul meu de un roșcat aprins. S-a buclat din nou după ce i-am dat drumul. „*Kleine vos*“ - după cum spunea tatăl meu, dar părul ăsta era un blestem pentru mine. Întrebați-i pe toți puștii aceia care mă necăjeau în copilărie!

- Îți amintești cum ți-ai dat cu peroxid pe păr, ca să-l deschizi la culoare? a întrebat-o Philine pe Sonja, făcând o grimasă.

- Căh, a ieșit o nuanță de maro care amintea de culoarea gândacului de bucătărie! Dar cu ăsta, a spus

Sonja rearanjându-mi unul dintre zulfii ca să-mi cadă peste ochi, trebuie să te naști. E mândria ta!

În ultimele zece minute promisem mai multe complimente decât în ultimii douăzeci de ani din viață, sau cel puțin așa simțeam. Întotdeauna roșeam cu ușurință, iar acum fața mi se făcuse trandafirie de rușine. Și de fericire.

Philine a îndemnat-o pe Sonia:

- Haide să mergem la tine acasă și să ascultăm discuri!

- N-o crede, a spus Sonja, coborându-și glasul până la o șoptă conspirativă. Mergem la mine ca să ascultăm Radio Oranje și să bem vin.

Eu, să merg cu ele, două fermecătoare fete de oraș, ca să ascultăm postul de radio al Rezistenței de la Londra? Credeam că eu și Nellie eram singurele studente care ascultau veștile transmise în fiecare seară de regina noastră exilată. Și să bem?!

Nu-mi dădeam seama cum de se întâmplase una ca asta, dar cele două fete erau interesate de mine. Nu știau că eram o vulpiță timidă, care își petrecea serile singură, gândind și visând. Credeau că eram o vrăbiuță, curajoasă și „hotărâtă”. Iar, lucrul cel mai bun dintre toate, pentru ele nu eram decât Hannie.

Mulțumită Sonjei și lui Philine, toate acele calități pe care ele credeau că le aveam - au devenit reale.

2

1941, iarna

Poate că n-aș fi ajuns niciodată în Mișcarea de Rezistență dacă nu mi-ar fi venit ciclul în dimineața aceea de marți. După ce m-am trezit, am văzut o urmă ruginie de sânge pe așternuturi.

Aveam propriul colț în mica noastră mansardă, care era o singură cameră bine aranjată, cu tavane înclinate, la fel ca în dormitorul meu din copilăria pe care mi-o petrecusem la Haarlem. Patul lui Nellie și cel al Evei ocupau colțurile îndepărtate ale camerei; al meu era înghesuit într-un alcov, lângă șemineu. Olanda compensa absența munților prin clădiri înalte și înguste. Întotdeauna făceam două-trei camere dintr-una singură, găsind loc liber acolo unde, tehnic vorbind, nu exista. Ca țară, ne mândream cu găsirea de soluții practice, fiind o națiune mică, dar rezistentă, de oameni cu picioarele pe pământ, care știau că succesul unui regat de proporții reduse, înghesuit, depindea de respectarea regulilor și a bunelor maniere.

- Bună dimineața! a spus Nellie, aplecându-se peste chiuveta cu apă rece, ca să-și privească fața în oglindă.

Păr blond, ochi albaștri, o frumusețe tipic olandeză, la fel ca Eva. Așa cum voisem dintotdeauna să fiu și eu.

- Of, porcăria asta de centură sanitară! am exclamat, răsucindu-mă de mijloc ca s-o prind la loc cu clemele de oțel.

Ca mai toate fetele pe care le cunoșteam, foloseam o centură sanitară pe care mi-o făcuse mama, iar acum, fiindcă ea nu era aici ca s-o repare, se destrăma. Refuzasem să învăț să cos, o neobișnuită dovadă de rebeliune din partea mea. Nu voiam să-mi petrec timpul cosând haine rupte, așa cum făcea mama.

- Sunt sigură că poți să capeți una mai bună de la locul acela unde lucrează mătușa mea ca voluntar! a spus Nellie. Au lucruri dintre cele mai bune. Centuri elastice, absorbante Kotex, toate produsele moderne.

- Vorbești serios?

M-am ridicat și mi-am privit cearșafurile. Arătau ca scena unei crime.

- Și ți le dau gratis?

- Așa cred, a răspuns ea. Au mormane întregi de lucruri!

Și-a luat paltonul și geanta, pregătindu-se de plecare.

Simțeam cum centura sanitară zdrențuită îmi atârna pe șolduri, pe sub cămașa de noapte pătată.

- Poți să-mi dai adresa?

Deși eram încă studentă la Drept, nimic din ceea ce mi se preda despre justiție nu părea să se aplice în lumea aflată în rapidă schimbare din afara sălilor de curs. M-am născut în 1920, la doi ani după Marele Război, care urma să pună capăt tuturor războaielor. Nimeni nu-și imagina că mai urma unul. Iar atunci când Germania ne-a invadat, am vrut să merg la luptă, sau măcar să fiu de ajutor cumva. Dar ce puteam să fac? Micuța armată olandeză se dizolvase după invazie, și oricum nu existau femei-soldat. Să fug din țară? Nu

voiam să-mi abandonez căminul. Voiam să rămân și să fac... ceva. Am mers la biroul alianței pentru refugiați în căutarea unei centuri sanitare mai bune și am sfârșit oferindu-mă să lucrez ca voluntar de două ori pe săptămână.

Alianța era formată din câteva femei care erau implicate politic, mai apropiate de vârsta mamei mele, sub conducerea formidabilei noastre supraveghetoare, sora Dekker, care asigura accesul la rezervele spitalicești. Femeile astea se oferiseră ca voluntare în ajutorul refugiaților - în cea mai mare parte, evrei polonezi și germani care fugeau de naziști - încă din primele zile ale Războiului Civil din Spania. Nu făceau nimic periculos, împătureau lenjerie și pregăteau cutii cu ajutoare de urgență pentru familiile nevoiașe, dar erau de folos. Ceva ce puteam să fac și eu.

În plus, îmi oferea o nouă ocazie să le ajut pe prietenele mele, Sonja și Philine. La numai câteva săptămâni după ce le cunoscusem, toți studenții, angajații și profesorii evrei fuseseră dați afară din școlile publice, printre care se număra și Universitatea din Amsterdam. Le ajutam pe Sonja și pe Philine mergând la cursuri dimineața și apoi repetându-le după-amiaza materia predată. Am apărut la una dintre ședințele noastre de studiu aducând, special pentru Sonja și Philine, o întreagă cutie de produse sanitare destinate igienei feminine. Și asta a fost. Nimic nu cimentează mai bine prietenia dintre femei ca lamentările legate de petele de sânge.

- Sora Dekker a spus că de acum încolo o să avem nevoie de un număr dublu de pachete cu ajutoare! am anunțat eu în timp ce ne plimbam prin cartierul Sonjei într-o după-amiază.

Trecuseră opt luni de la invazie și două de când le cunoscusem pe fete.

- Te muncesc de toți banii! a spus Sonja.

La început, munca de voluntar păruse bizară, fiindcă nu făceam decât să stăm la mese lungi de lemn și să împachetăm în cutii produse de toaletă, truse de bărbierit și conserve de carne. Genul de lucruri pe care-l făceam în copilărie împreună cu mama, ca parte a programelor bisericii. Dar în ultima vreme întregul curs al vieții se accelerase, iar ritmul de lucru creștea zi de zi.

- Unde se trimit toate pachetele astea cu ajutoare? a întrebat Philine în timp ce mergeam pe trotuar, ocolindu-i pe oamenii ieșiți la cumpărături.

- Cele mai multe, la Westerbork, am răspuns eu.

Westerbork era un lagăr cu barăci și depou feroviar, situat la vreo sută de mile nord-vest de Amsterdam, construit înainte de război ca să-i găzduiască pe refugiații evrei care fugeau deja din Germania. Auzisem zvonuri că naziștii aveau de gând să-l transforme într-un spațiu de încarcerare pentru evreii olandezi, dar așa ceva părea o măsură exagerată. Se șopteau tot felul de lucruri despre ce s-ar fi putut întâmpla cu evreii, cu țiganii și cu oricine care încerca să-i ajute, dar astea erau Țările de Jos, patria lui Erasmus, a lui Spinoza și a câtorva secole de toleranță religioasă. Am încercat să-mi alung gândurile negre. Așa cum alungasem din minte și posibilitatea unui al doilea război mondial.

- De ce sunt atât de de aglomerate mesele astea? a întrebat Sonja.

Plănuiserăm să ne oprim la o cafea, dar Sonja avea dreptate: toate cafenele erau pline de oameni. Eram obișnuite să vedem străzile inundate de soldați germani. Cei tineri, cu chipie și jachete scurte, erau cei

mai prietenoși, fericiți, fără îndoială, să fie cantonați în Amsterdamul încântător și lipsit de apărare.

- Dezgustător, a spus Philine cu glas scăzut, în clipa în care am observat o mulțime de soldați pe celălalt trotuar.

Soldații aruncau unui grup de elevi niște bomboane în ambalaje viu colorate. Punând mâna pe dulciurile atât de rare, copiii scoteau țipete de teamă, dar și de încântare.

- Cât sunt de prietenoși în uniformele lor hidoase! a spus Sonja.

- *Feldgrau!* Verde-gri! am scrâșnit eu cuvântul, ca și cum acesta mi-ar fi lăsat un gust rău în gură, ceea ce era cât se poate de adevărat.

Aceea era culoarea pe care o purtau mai toate trupele germane, un gri-verzui grețos, ce devenise pe tăcute parte din peisajul Amsterdamului, acoperind trupurile soldaților, camioanele lor și punctele de trecere militarizate.

- Nici nu-i o culoare adevărată, a spus Philine. Ca talpa unui pantof.

- Partea din spate a canapelei, a adăugat Sonja.

- Sau linoleumul din azilele de nebuni, am spus eu.

- Da! a confirmat Sonja, râzând.

- Bună ziua! a strigat un soldat, fluturând o mână spre Sonja.

- Ignoră-i! a sfătuit-o Philine.

- Să căutăm un loc în care să putem să ședem! a propus Sonja, obișnuită să evite atenția nedorită a bărbaților.

Am cotit, intenționând să ne strecurăm într-una dintre cele câteva cafenele din piață, dar ne-am oprit brusc. Piațeta fusese ocupată de o estradă portabilă, o scenă înaltă, cu un acoperiș de pânză groasă sub care